

KARL BARTH
Uvod u evangeličku teologiju

BIBLIOTHECA FLACIANA

SVEZAK V

Karl Barth

Uvod u evangeličku teologiju

RECENZENTI

dr. Veronika Nela Gašpar

dr. Davorin Peterlin

UREDNIK

dr. Lidija Matošević

KARL BARTH

Uvod u evangeličku teologiju

PREVELA

dr. Marina Miladinov



Teološki fakultet
"Matija Vlačić Ilirik"
ZAGREB, 2007.

NASLOV IZVORNIKA

Einführung in die evangelische Theologie,
3. Aufl., Zürich, Theologischer Verlag Zürich, 1985.

DODATAK

(Barmer Theologische Erklärung)
preuzet s [http://www.ekd.de/bekenntnisse/
barmer_theologische_erklaerung.html](http://www.ekd.de/bekenntnisse/barmer_theologische_erklaerung.html), 20.5.2007.

NAKLADNIK

Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik",
Radićeva 34, Zagreb

ZA NAKLADNIKA

dr. Lidija Matošević

PRIJEVOD

Marina Miladinov

TEOLOŠKA REDAKCIJA

Lidija Matošević

TEOLOŠKO-JEZIČNA LEKTURA

Ruben Knežević

DIZAJN NASLOVNICE

Tiskara Pauk

DIZAJN KNJIŽNOG BLOKA

Mario Aničić i Jele Dominis, Grafički ured

PRIJELOM I GRAFIČKA PRIPREMA

Jele Dominis, Grafički ured

TISAK I UVEZ

Grafički obrt "Pauk", Mala Cerna 26, Cerna

© EVZ-Verlag Zürich, 1962

© Theologischer Verlag Zürich, 1970

© za hrvatski prijevod Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik",
Radićeva 34, Zagreb, 2007

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se bez
odobrenja nakladnika reproducirati ili prenositi u bilo kojem
obliku, ni na koji način, elektronički ili mehanički, uključujući
fotokopiranje, snimanje ili pohranjivanje u bazu podataka.

Ovo izdanje objavljeno je uz financijsku potporu Instituta G2W/
Glaube in der 2. Welt, Zurich/Switzerland.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem XXX

Sadržaj

PREGOVOR HRVATSKOM IZDANJU (Lidija Matošević).....	13
PREGOVOR	13
1. Pojašnjenje	13
I. MJESTO TEOLOGIJE	13
2. Riječ.....	13
3. Svjedoci	13
4. Zajednica vjernika	13
5. Duh.....	13
II. TEOLOŠKA EGZISTENCIJA.....	13
6. Čuđenje	13
7. Pogođenost	13
8. Obveza.....	13
9. Vjera	13
III. UGROŽENOST TEOLOGIJE	13
10. Osamljenost.....	13
11. Dvojba	13
12. Osporavanje	13
13. Nada	13
IV. TEOLOŠKI RAD.....	13
14. Molitva	13
15. Studij	13
16. Služba.....	13
17. Ljubav.....	13
DODATAK	
O barmenskoj teološkoj deklaraciji (Ruben Knežević)	13
Barmenska teološka deklaracija. Teze (prevela Marina Miladinov).....	13
O AUTORU (Ruben Knežević)	13
IZBOR BIBLIOGRAFIJE	13

Predgovor hrvatskom izdanju

Predstavljam ovaj “Uvod u život i djelo Martina Luthera” u trećem, sasvim iznova prerađenom izdanju. Prvo je izdanje objavljeno 1981. godine; drugo, ponešto izmijenjeno, 1982., a već je 1983. objavljen pretisak. Godine 1983. objavljeno je i licencno izdanje u Demokratskoj Republici Njemačkoj, nakon nekoliko uzaludnih pokušaja i zahvaljujući ustrajnom angažmanu nekolicine kolega. Godine 1986. pojavio se i američki prijevod. Budući da zanimanje za knjigu nimalo ne jenjava, a knjiga je već neko vrijeme razgrabljena, rado sam pristao na prijedlog nakladnika i temeljito je preradio za novo izdanje.

Cilj ovoga djela, koji je postavljen pri prvom izdanju, nije se promijenio: i u trećem izdanju nastojao sam s jedne strane ponuditi neku vrstu pregleda važnih problema i aspekata u izučavanju Luthera, a s druge promicati daljnje bavljenje Lutherom i dati poticaj za rad drugim istraživačima.

Unatoč sve obilnijoj literaturi o Lutheru i reformaciji do sada se, kako se čini, nije pojavio takav pregled i uvod. Odličan prikaz koji je početkom 20. stoljeća objavio Heinrich Boehmer (“Luther im Lichte der neueren Forschung”, 1. izd. 1906., 5. izd. 1918.) imao je donekle sličan cilj mojemu, ali je u cijelosti ipak drugačije koncipiran. Za Boehmera je Lutherov život, kao i osobnost reformatora, izrazitije stajala u središtu zanimanja. Za razliku od toga, u ovoj sam knjizi dao najprije kratku skicu Lutherova vremena i važnih faza u njegovu životu, a zatim sam stavio veće težište na njegove spise i teologiju. Osim toga, nastojao sam uvijek ukazati na procese i moguće zadaće u izučavanju Luthera, kao i različite osnove za istraživanje, te istodobno dati poticaj za početak bavljenja Lutherom.

Pritom u pripremi novog izdanja nije došlo do presudnih promjena. Ipak, nastojao sam cijelo vrijeme, u prikazu i također u navodima literature, uzeti u obzir napredak u izučavanju Luthera i reformacije. Nekadašnje peto poglavlje, “Aspekti i problemi Lutherove teologije”, u ovom izdanju više ne postoji u jednakom obliku, budući da u pogledu tog pitanja mogu uputiti čitatelja na svoju knjigu “Luthers Theologie in ihrer historischen Entwicklung und in ihrem systematischen Zusammenhang” (Göttingen, 1995.). Na njegovu mjestu sada se nalazi novo peto poglavlje, “Pristupi Lutherovoj teologiji”, u kojemu se bavim nekim važnim metodološkim pitanjima, kao i problemima klasifikacije sporova 16. stoljeća.

Predstavljam ovaj “Uvod u život i djelo Martina Luthera” u trećem, sasvim iznova prerađenom izdanju. Prvo je izdanje objavljeno 1981. godine; drugo, ponešto izmijenjeno, 1982., a već je 1983. objavljen pretisak. Godine 1983. objavljeno je i licencno izdanje u Demokratskoj Republici Njemačkoj, nakon

nekoliko uzaludnih pokušaja i zahvaljujući ustrajnom angažmanu nekolicine kolega. Godine 1986. pojavio se i američki prijevod. Budući da zanimanje za knjigu nimalo ne jenjava, a knjiga je već neko vrijeme razgrabljena, rado sam pristao na prijedlog nakladnika i temeljito je preradio za novo izdanje.

Cilj ovoga djela, koji je postavljen pri prvom izdanju, nije se promijenio: i u trećem izdanju nastojao sam s jedne strane ponuditi neku vrstu pregleda važnih problema i aspekata u izučavanju Luthera, a s druge promicati daljnje bavljenje Lutherom i dati poticaj za rad drugim istraživačima.

Unatoč sve obilnijoj literaturi o Lutheru i reformaciji do sada se, kako se čini, nije pojavio takav pregled i uvod. Odličan prikaz koji je početkom 20. stoljeća objavio Heinrich Boehmer ("Luther im Lichte der neueren Forschung", 1. izd. 1906., 5. izd. 1918.) imao je donekle sličan cilj mojemu, ali je u cijelosti ipak drugačije koncipiran. Za Boehmera je Lutherov život, kao i osobnost reformatora, izrazitije stajala u središtu zanimanja. Za razliku od toga, u ovoj sam knjizi dao najprije kratku skicu Lutherova vremena i važnih faza u njegovu životu, a zatim sam stavio veće težište na njegove spise i teologiju. Osim toga, nastojao sam uvijek ukazati na procese i moguće zadaće u izučavanju Luthera, kao i različite osnove za istraživanje, te istodobno dati poticaj za početak bavljenja Lutherom.

Pritom u pripremi novog izdanja nije došlo do presudnih promjena. Ipak, nastojao sam cijelo vrijeme, u prikazu i također u navodima literature, uzeti u obzir napredak u izučavanju Luthera i reformacije. Nekadašnje peto poglavlje, "Aspekti i problemi Lutherove teologije", u ovom izdanju više ne postoji u jednakom obliku, budući da u pogledu tog pitanja mogu uputiti čitatelja na svoju knjigu "Luthers Theologie in ihrer historischen Entwicklung und in ihrem systematischen Zusammenhang" (Göttingen, 1995.). Na njegovu mjestu sada se nalazi novo peto poglavlje, "Pristupi Lutherovoj teologiji", u kojemu se bavim nekim važnim metodološkim pitanjima, kao i problemima klasifikacije sporova 16. stoljeća.

Predstavljam ovaj "Uvod u život i djelo Martina Luthera" u trećem, sasvim iznova prerađenom izdanju. Prvo je izdanje objavljeno 1981. godine; drugo, ponešto izmijenjeno, 1982., a već je 1983. objavljen pretisak. Godine 1983. objavljeno je i licencno izdanje u Demokratskoj Republici Njemačkoj, nakon nekoliko uzaludnih pokušaja i zahvaljujući ustrajnom angažmanu nekolicine kolega. Godine 1986. pojavio se i američki prijevod. Budući da zanimanje za knjigu nimalo ne jenjava, a knjiga je već neko vrijeme razgrabljena, rado sam pristao na prijedlog nakladnika i temeljito je preradio za novo izdanje.

Cilj ovoga djela, koji je postavljen pri prvom izdanju, nije se promijenio: i u trećem izdanju nastojao sam s jedne strane ponuditi neku vrstu pregleda važnih problema i aspekata u izučavanju Luthera, a s druge promicati daljnje bavljenje Lutherom i dati poticaj za rad drugim istraživačima.

Unatoč sve obilnijoj literaturi o Lutheru i reformaciji do sada se, kako se čini, nije pojavio takav pregled i uvod. Odličan prikaz koji je početkom 20. stoljeća objavio Heinrich Boehmer ("Luther im Lichte der neueren Forschung", 1. izd. 1906., 5. izd. 1918.) imao je donekle sličan cilj mojemu, ali je u cijelosti ipak drugačije koncipiran. Za Boehmera je Lutherov život, kao i osobnost reformatora, izrazitije stajala u središtu zanimanja. Za razliku od toga, u ovoj sam knjizi dao najprije kratku skicu Lutherova vremena i važnih faza u njegovu životu, a zatim sam stavio veće težište na njegove spise i teologiju. Osim toga, nastojao sam uvijek ukazati na procese i moguće zadaće u izučavanju Luthera, kao i različite osnove za istraživanje, te istodobno dati poticaj za početak bavljenja Lutherom.

Pritom u pripremi novog izdanja nije došlo do presudnih promjena. Ipak, nastojao sam cijelo vrijeme, u prikazu i također u navodima literature, uzeti u obzir napredak u izučavanju Luthera i reformacije. Nekadašnje peto poglavlje, "Aspekti i problemi Lutherove teologije", u ovom izdanju više ne postoji u jednakom obliku, budući da u pogledu tog pitanja mogu uputiti čitatelja na svoju knjigu "Luthers Theologie in ihrer historischen Entwicklung und in ihrem systematischen Zusammenhang" (Göttingen, 1995.). Na njegovu mjestu sada se nalazi novo peto poglavlje, "Pristupi Lutherovoj teologiji", u kojemu se bavim nekim važnim metodološkim pitanjima, kao i problemima klasifikacije sporova 16. stoljeća.

Hamburg, u listopadu 1996.
Bernhard Lohse

Predgovor

Nakon što sam se povukao iz akademske službe, zapalo me u zimskom semestru 1961./62. još jednom održati seminar, vježbe i neko predavanje kao svoja vlastita zamjena i zamjena za još nepoznatog nasljednika. U ovoj knjižici nalazi se rukopis toga predavanja. Nadam se da se nitko od onih koji smatraju da su svesci “Crkvene dogmatike” predebeli neđe potužiti na radikalnu sažetost s kojom sam se ovdje izrazio. Budući da nisam baš mogao najaviti dogmatiku kao predavanje od jednog sata tjedno, želio sam iskoristiti tu prigodu labudega pjeva kako bih sebi samome i svojim suvremenicima ukratko iznio rezultate onoga čemu sam tijekom pet godina studija, dvanaest godina pastorske službe i zatim četrdeset godina akademskog rada načelno težio te što sam naučio i zastupao na području evangeličke teologije¹, na svim mogućim putovima i obilaznicama. Možda mi je u primislima bila i želja da još jednom ponudim, osobito danas mlađoj generaciji, pregled nad svojom alternativom *mixophilosophicoteologiji* (kovanica staroga Abrahama Calova!), koja trenutno, kako se čini, mnoge oduševljava kao nešto najnovije od najnovijega. Nisam želio da to bude još jedno “Vjervanje”, “Nact” ili nekakva drugovrsna *Summula*. Stoga sam odabrao formu “uvodne” discipline, koja se ionako već dugo nije pojavila u nastavnom planu našeg baselskog sveučilišta. Na manjak studenata na svome predavanju nisam se mogao požaliti. Čak ni ona malena drama ili dramoleta koja se 1. ožujka odigrala u našoj auli, začudo se nadovezujući upravo na moje posljednje predavanje o ljubavi, nipošto nije uspjela poremetiti moj unutrašnji mir. Uvijek ću se rado prisjedati tog svojeg posljednjeg akademskog semestra, a uz to ću nastojati učiniti što još uzmognem i za nastavak “Crkvene dogmatike” (bez ponekad mučnoga, ali ipak korisnog pritiska auditorija u iščekivanju).

Basel, u ožujku 1962.

Karl Barth

¹ “Evangeličke” – ne u smislu isključivo konfesionalne teologije, već se tim nazivom označava ‘katolički’, ekumenski kontinuitet i jedinstvo sve one teologije u kojoj je kriterij govora o Bogu samoobjava Božja, onako kako je ona zasvjedočena u Svetome Pismu odnosno Evandjelju. O tome šire u 1. predavanju. *Nap. ur.*

1. Predavanje. Pojašnjenje

Teologija pripada među one ljudske pothvate koji se uobičajeno nazivaju “znanostu”, a u kojima se određeni predmet (ili predmetno područje) nastoji pojmiti kao fenomen, i to putem na koji sâm ukazuje, te ga razumjeti u njegovu vlastitom smislu i izreći sa svim konzekvencama njegove egzistencije. Čini se da riječ “teologija” implicira kako se u njoj, kao u jednoj specifičnoj (i to vrlo specifičnoj!) znanosti, radi o tome da se pojmi, razumije i iskaže “Bog”.

Ali pod riječju “Bog” može se podrazumijevati mnogo toga. Stoga postoji i mnogo raznih teologija. Ne postoji čovjek koji ne bi svjesno, nesvjesno ili napola svjesno – kao predmet svoje najveće težnje i povjerenja, kao razlog najdublje povezanosti i obveze – imao i svoga Boga ili svoje bogove i utoliko također bio teolog. Isto tako, ne postoji nijedna religija, nijedna filozofija, nijedan svjetonazor (sve do onoga iz Švicarskoga psalma)¹ koji se ne bi u nekakvoj temeljitosti ili površnosti obratio ovako ili onako definiranom božanstvu i utoliko također bio teologijom. To ne vrijedi samo ondje gdje se to božanstvo nastoji ustvrditi ili priznati kao suština istine i moći nekog najvišeg principa, nego i ondje gdje se odlučilo zaniijekati ga, jer to će se nijekanje ionako praktički sastojati samo u prenošenju njegova dostojanstva i uloge na nešto drugo, kao što je “priroda”, neki nesvjestan i bezobličan životni poriv, “um”, napredak ili pak čovjek koji napredno misli i djeluje, a možda i na neko izbavljajuće Ništa, u kojemu je čovjekov usud da nestane: i takve, naizgled “bezbožne” ideologije ipak su teologije.

Svrha ovih predavanja nije uvesti u svijet tih mnogobrojnih teologija i njihovih mnogobrojnih bogova na povijesno-komparativan ili kritičko-spekulativan način, kako bi se zatim zauzelo stajalište u ime jedne od njih i u prilog njoj, a protiv svih drugih, te kako bi se toj jednoj sve druge podredile i pridružile. Nemoguće je reći imaju li te mnogobrojne teologije nešto bitno zajedničkoga s onime čime ćemo se mi ovdje baviti kao teologijom i u kojoj mjeri, te može li ih se plodonosno dovesti u međusobnu vezu. Postoji nešto što je svima njima zajedničko – i to već baca znakovito svjetlo na bogove kojima se obraćaju – a to je da se svaka od njih izdaje, ako i ne za jedinu pravu, a onda barem za najbolju teologiju od svih, budući da se smatra najispravnijom. Već bi nas basna o trima prstenima – čak i ako ne smatramo značenje koje joj je pridao Lessing nenadmašnim² – mogla upozoriti na to da se ne bismo trebali upuštati u takvo nadmetanje. Najbolja ili čak jedina prava teologija najvišega ili čak jedinoga,

¹ Švicarski psalam, *der Schweizerpsalm*, jest tekst švicarske nacionalne himne. *Nap. ur.*

² Lessingova parabola o trima prstenima nalazi se u trećem činu, sedmom prizoru “Nathana Mudrog” (*Nathan der Weise*). Preuzeta je od Boccaccia, koji se njome koristi u Decameronu u trećoj noveli prvoga dana. *Nap. ur.*

jedinog istinskoga i stvarnoga Boga, morala bi to naprosto biti te se kao takva dokazati – u tome je Lessing bio načelno u pravu – demonstracijom Duha i snage. Ali ona bi otkrila da to zacijelo nije već samim time što bi to pravo prigrabila za sebe i to obznanila.

Prema tome, neka nam bez ikakvih distancirajućih ili pak kombinirajućih usporedbi i procjena bude dovoljna sljedeća jednostavna naznaka: teologija u koju ćemo ovdje dati uvod jest evanđeljska teologija. Taj pridjev, koji je poblizje određuje, podsjeća na Novi zavjet i istodobno na reformaciju 16. stoljeća. Moglo bi se istodobno smatrati dvostrukim očitovanjem to što je teologija o kojoj će se ovdje govoriti ona koja je od svoga skrivenoga izvorišta u dokumentima o povijesti Izraela prvi put nedvosmisleno izašla na svjetlo dana u spisima evanđelistâ, apostolâ i prorokâ Novoga zavjeta, te je zatim u 16. stoljeću iznova otkrivena i prihvaćena. Taj se izraz ne može i ne smije upotrebljavati niti shvaćati konfesionalno isključivo (već zato što u prvom redu i presudno upućuje na Bibliju, koja se na neki način poštuje u svim konfesijama). Nije svaka “protestantska” teologija istodobno i evanđeljska. Isto tako, evanđeljska teologija postoji i u rimskom pa i u istočno-pravoslavnom prostoru, kao i na područjima brojnih kasnijih varijanti, uključujući i iskrivljenja reformacijskih polazišta. Nazivom “evanđeljska” ovdje će se ustvari označavati “katolički”, ekumenski (da ne kažemo “koncilijarni”) kontinuitet i jedinstvo sve one teologije u kojoj se usred raznolikosti svih drugih teologija i drugačije od njih (ne podrazumijevajući pritom vrijednosni sud) radi o tome da se Bog evanđelja, tj. Bog koji se objavio u evanđelju, progovorio sam za sebe ljudima te djelovao među njima i u njima, pojmi putem na koji je sâm ukazao, te da ga se na taj način razumije i iskaže. Gdje god se dogodi da taj Bog postane predmetom ljudske znanosti i kao takav njezinim izvorištem i normom, tu je evanđeljska teologija.

Sada ćemo pokušati opisati događanje evanđeljske teologije tako što ćemo kao preludij razjasniti njezinu osebnost, koja je određena tim njezinim predmetom, i nabrojiti njezina najvažnija obilježja. Među tim obilježjima nema nijednoga koje, *mutatis mutandis*, ne bi također moglo i moralo biti obilježje drugih znanosti. Ali u to nećemo poblizje ulaziti. Opisat ćemo ovdje ta obilježja u onoj mjeri u kojoj su to obilježja upravo teološke znanosti.

1. Njoj nije tek Lessing zabranio da sama sebe ovjenčava naspram drugim teologijama ili da se čak u bilo kojem od svojih oblika izdaje za božansku mudrost i nauk. Upravo time što je okrenuta prema Bogu koji se sam objavio u evanđelju, ona ne može pretendirati na ravnopravnost s njime. Bog evanđelja jest onaj koji se sam milostivo okrenuo prema životu svih ljudi, pa tako i njihovih teologija, ali taj Bog nije nadmoćan samo u odnosu na djelovanje dru-

gih, nego i u odnosu na evangeličku teologiju koja o njemu mora uvijek iznova zaključivati i otkrivati ga, jer nad njime ni ona još nije stekla nikakvo pravo. To što se on razlikuje od drugih i odlikuje kao jedini pravi Bog, uvijek može biti samo n j e g o v čin, koji kao takav ne može rekonstruirati nijedna ljudska znanost – pa tako ni teologija, iako je posvećena upravo njemu. Zacijelo je on već u tome sasvim drugačiji Bog od onih bogova koji sebi posvećenim teologijama ne zabranjuju samoljublje po kojemu je svaka od njih prava, i to jedina prava, te se štoviše čini da ih na takvo samoljublje čak i navode. Evangelička teologija, doduše, može i treba zasnivati svoje mišljenje i govor na odluci i činu u kojima Bog sam čini da zasja njegovo dostojanstvo pred svim bogovima. Ali ona upravo n e b i tako mislila i govorila kada bi na toj osnovi, slijedeći primjer drugih teologija, željela za sebe steći slavu. Ona mora krenuti i ići, u dobru i u zlu, svojim vlastitim putem, koji je već u začetku temeljno različit od onoga kojim drugi idu. Ali ipak mora dopustiti da je se promatra i shvaća u istim kategorijama s onima drugima te da ju se pod rubrikom “filozofije religije” uspoređuje s njima i dovodi s njima u odnos, iako ona sama u tom pokušaju ne može sudjelovati. Ona svoje pravo može očekivati jedino od toga da je opravda Bog. Ona može slaviti jedino njega, a ne sebe samu. Evangelička teologija je p o n i z n a znanost, budući da je upravo njezin predmet određuje kao takvu.

2. Evangelička teologija radi s trima podređenim pretpostavkama, naime a) općenito s događanjem ljudske e g z i s t e n c i j e u njezinoj nerješivoj dijalektici, koju ona smatra suočenom sa samoobjavom Boga u evanđelju, b) specifično s v j e r o m takvih ljudi kojima je dano i koji su također voljni i spremni priznati, spoznati i ispovijedati tu samoobjavu Boga kao nešto što se dogodilo i za njih ili upravo za njih, c) općenito i specifično s u m o m , tj. sa sposobnošću zamjeta, suda i govora svih ljudi pa tako i vjernikâ, koja im tehnički omogućava da se aktivno uključe u teološko nastojanje oko spoznaje Boga koji se sam objavljuje u evanđelju. Ali to ipak ne znači da je tom nastojanju naloženo ili čak dopušteno da umjesto Boga svojim predmetom i temom učini ljudsku egzistenciju, vjeru ili čovjekov intelektualni potencijal (čak i ako to uključuje neki poseban vjerski potencijal – neki “vjerski apriori”), pri čemu bi, tema o “Bogu” tek naknadno i usputno došla do izražaja: a to se ne može, a da se ne dospije pod sumnju da je “Bog” tu, slično engleskoj kruni, tek puki simbol, obični *façon de parler*. Ona, doduše, zna da je Bogu evanđelja doista stalo do ljudske egzistencije te da on doista budi i poziva čovjeka na vjeru u sebe, ustvari zahtijevajući i pokrećući time čitav njegov intelektualni (i ne samo intelektualni) potencijal. Ali što to doista znači, to zanima teologiju jedino zbog toga što se prvenstveno i u cijelosti zanima za n j e g a s a m o g a . Ona misli i govori pod dominantnom pretpostavkom neupitnosti Božje egzistencije i suverenosti. Kada bi željela obrnuti taj odnos – te umjesto čovjeka B o g u pridružiti Boga

č o v j e k u – nužno bi zapala u babilonsko sužanjstvo nekakve antropologije, ontologije ili noologije, tj. nekakvoga pretpostavljenog tumačenja egzistencije, vjere ili čovjekova intelektualnog potencijala. Evangelička teologija na to nije prinuđena niti je za to ovlaštena. Ona čeka i s povjerenjem dopušta da izade na vidjelo kakvima će se egzistencija, vjera ili čovjekov intelektualni potencijal – njegov samobitak i samorazumijevanje – pokazati u sučeljavanju s njemu nadređenim Bogom evanđelja. Ona je s obzirom na one podređene pretpostavke u svoj svojoj skromnosti s l o b o d n a znanost, tj. znanost koja o s l o b a d a svoj predmet i tako je, tj. kroz taj predmet, i sama uvijek iznova o s l o b o d e n a u svojem odnosu prema tim podređenim pretpostavkama.

3. Predmet evangeličke teologije je Bog u p o v i j e s t i svojih djela. U toj povijesti on sam sebe objavljuje. Ali u njoj on također j e s t onaj koji jest. U njoj on ima i istodobno dokazuje svoje postojanje i t a k o d e r svoju bit, i to ne pretpostavljajući jedno drugome! Dakle, on, Bog evanđelja, nije stvar, predmet, objekt, ideja, načelo, istina niti skup mnogih istina ili pak osobni eksponent nekog takvog skupa – osim ako se pod “istinom”, u smislu grčke riječi *aletheia*, ne podrazumijeva njegov bitak u povijesti njegove samoobjave u njegovu prosijavanju kao Gospodina nad svim gospodarima, u svetosti njegova imena, u dolasku njegova Kraljevstva, u bivanju i provođenju njegove volje – a pod “istinama” slijed elemenata toga bitka u njegovu djelovanju i prosijavanju, elemenata koji su zasebni, ali ne i izolirani, nego ih valja promatrati i ustvrditi u njihovoj povijesnoj vezi. Upamtimo: evangelička teologija ne bi trebala niti ponavljati povijest, u kojoj Bog jest onaj koji jest, niti je aktualizirati ili predviđati: ona je ne smije nastojati iznijeti kao svoje vlastito djelo. Dakako, ona mora dati prikaz te povijesti u slikama, pojmovima i riječima. Ali to će učiniti na prikladan način samo ako bude s l i j e d i l a živoga Boga u onom procesu u kojemu on jest Bog, te na taj način i sama stekla karakter živoga p r o c e s a u svojem zamjetu, misli i govoru. Ona bi izgubila svoj predmet i time sama od sebe odustala kada bi bilo koji trenutak božanskoga procesa vidjela, razumjela i izgovorila statički i izolirano umjesto u njegovu dinamičkom kontekstu – poput ptice u letu, a ne ptice na grani – te kada bi s pripovijedanja o “velikim Božjim djelima” željela prijeći na utvrđivanje i proglašavanje postvareno shvaćenog Boga odnosno nekakvih stvari o Bogu. Bez obzira na to kako stoje stvari u tom pogledu s bogovima drugih teologija – Bog evanđelja izmiče teologiji koja je u tom smislu na bilo kojem mjestu okamenjena. Evangelička teologija s obzirom na Boga evanđelja može biti i ostati jedino u živom kretanju. Ona mora uvijek iznova razlikovati između staroga i novoga – i to bez prezira prema onom prvom i straha od ovoga drugog – između jučerašnjice, današnjice i sutrašnjice njegova j e d i n s t v e n o g prisustva i djelovanja, a da ih ne izgubi iz vida u njihovoj jedinstvu. Upravo s toga gledišta ona je eminentno k r i t i č k a znanost,

budući da je trajno izložena krizi u koju je baca njezin predmet i nikada je se ne oslobađa.

4. Bog evanđelja nije usamljeni Bog koji bi bio sam sebi dostatan i u sebi zatvoren, to nije “apsolutan” Bog (ili običnim jezikom: nije oslobođen svega onoga što nije on sâm). Dakako, ne postoji ništa što bi mu bilo ravno i time ga nužno ograničavalo i uvjetovalo. Ali on nije ni zatočenik svojega veličanstva, nije vezan za to da bude upravo i samo netko ili nešto što je “sasvim drugačije”. Schleiermacherov Bog ne može se smilovati. Bog evanđelja to može i čini. Kao što je u sebi samome jedan u jedinstvu svoga života kao Otac, Sin i Duh Sveti, tako je u odnosu prema stvarnosti koja se od njega razlikuje *de iure* i *de facto* slobodan da ne bude Bog pokraj čovjeka niti naprosto iznad njega, nego da bude Bog kod njega i s njime, a prije svega za njega: ne samo kao njegov Gospodin, nego i kao otac, brat i prijatelj – da bude Bog čovjekov – što ne implicira nikakvo smanjenje ili čak nijekanje, nego je upravo potvrda njegova božanskog bića. “U prebivalištu visokom i svetom stolujem, a lija sam i s potlačenim i poniženim” (Iz 57,15). To on čini u povijesti svojih djela. Bog koji bi naspram čovjeku bio samo uzvišen, udaljen i stran u božanstvu bez čovječnosti mogao bi, ako bi mu se ipak na neki način ukazao, biti samo Bog *dysangeliona* umjesto *evangeliona*, Bog onoga prezirućeg, osuđujućeg i pogubnog “ne” kojega bi se čovjek morao čuvati, od kojega bi pobjegao kad bi to mogao i koje radije ne bi niti upoznao, budući da ga niti izdaleka ne bi mogao zadovoljiti. Mnoge druge teologije doista se bave samo takvim isključivo uzvišenim, nadljudskim i neljudskim bogovima, koji kao takvi mogu biti samo bogovi raznoraznih oblika *dysangeliona*. Čini se da je upravo deificirani napredak – a pogotovo napredni čovjek – jedno takvo božanstvo. Bog koji je predmet evangeličke teologije uzvišen je jednako koliko i ponižen: jer uzvišen je upravo u svojoj poniženosti. Tako je i njegovo neizbježno “ne” uključeno u njegovo “da” čovjeku. Stoga je ono što Bog za čovjeka i s čovjekom želi i čini jedno spasonosno i opravdavajuće djelo, koje čovjeku pomaže, donoseći mu tako mir i radost. Stoga je on doista Bog evanđelja, riječi koja je čovjeku dobra jer je milostiva. Evangelička teologija odgovara svojim nastojanjem na to njegovo milostivo “da”, na Božje samoobjavljenje u njegovu prijateljstvu prema čovjeku. Ona se bavi Bogom kao Bogom čovjekovim i upravo stoga i s čovjekom kao čovjekom Božjim. Za nju čovjek nipošto nije nešto što valja “prevladati”, upravo suprotno: za nju je on taj koga je Bog odredio za prevladavanje. Zato riječ “teologija” u pravom smislu riječi nije dostatna u svojem opisu, budući da u njoj nije vidljiva upravo ta ključna dimenzija njezina predmeta – Božja slobodna ljubav koja pobuđuje slobodnu ljubav, Božja milost (*haris*) koja poziva na zahvalnost (*euharistia*). “Teantropologija” bi vjerojatno bolje izrazila o kome ili o čemu se tu radi – samo što je se onda nipošto ne bi smjelo, prema onome

što smo naveli pod točkom 2, zamijeniti s “antropoteologijom”! Ostanimo zato pri “t e o l o g i j i” – samo neka se u našem slučaju ne zaboravi i neka ostane na snazi neophodno pojašnjenje: “e v a n g e l i č k a teologija”, i to upravo u onom osobitom smislu koji smo posljednji naveli: kao evangelička, ona nipošto ne može biti teologija okrenuta nekom nečovječnom Bogu i time određena Z a - k o n o m ! Evangelička teologija okrenuta je onome: Emanuel, Bog s nama! Pa kako da onda ne bude već s obzirom na taj svoj predmet zahvalna i stoga r a - d o s n a znanost?

Ne namjeravam ulaziti u posebno pojašnjavanje riječi “uvod”, pa tako niti upuštati se u svadljivo ili pomirljivo bavljenje načinom na koji se iste ili slične zadaće latvio proveo je Schleiermacher u “Kratkom prikazu teološkog studija”, ili pak drugi pod naslovom “teološke enciklopedije” (a povremeno i pod čudnim nazivom “teologike”). Koliko će se ovdje raditi o “u v o d u u evangeličku teologiju”, pojasnit će se samo od sebe dok ga budem nastojao iznijeti.